PEMBUBARAN PERKAHWINAN DI DALAM AKTA UNDANG-UNDANG KELUARGA ISLAM NEGARA BRUNEI DARUSSALAM

RABI'ATUL HAZIQAH BINTI HAJI YUSSOF

FAKULTI SYARIAH DAN UNDANG-UNDANG
UNIVERSITI ISLAM SULTAN SHARIF ALI
NEGARA BRUNEI DARUSSALAM

1439 / 2018

بسم الله الرحمن الرحيم

PEMBUBARAN PERKAHWINAN DI DALAM AKTA UNDANG-UNDANG KELUARGA ISLAM NEGARA BRUNEI DARUSSALAM

RABI'ATUL HAZIQAH BINTI HAJI YUSSOF

14MR107

Tesis yang dikemukakan sebagai memenuhi keperluan
IJAZAH SARJANA SYARIAH SECARA PENYELIDIKAN

Fakulti Syariah Dan Undang-Undang
Universiti Islam Sultan Sharif Ali
Negara Brunei Darussalam

Ramadhan 1439 / Jun 2018

PENGESAHAN

PEMBUBARAN PERKAHWINAN DI DALAM AKTA UNDANG-UNDANG KELUARGA ISLAM NEGARA BRUNEI DARUSSALAM

RABI'ATUL HAZIQAH BINTI HAJI YUSSOF

14MR107

Nama penyelia: Dr Nurol Huda Binti PDSMDSU (Dr) Haji Ismail.

Tandatangan: ………………………………   Tarikh:

Dekan Fakulti: ……………………………………………..

Tandatangan: ………………………………   Tarikh:

PENGAKUAN

بسم الله الرحمن الرحيم

Saya akui bahawa risalah ijazah sarjana ini adalah kerja saya sendiri kecuali nukilan dan ringkasan yang tiap-tiap satunya telah saya jelaskan sumbernya.

Tandatangan	: ……………………………………
Nama	: Rabi'atul Haziqah Binti Haji Yussof
Nombor pendaftaran	: 14MR107
Tarikh	:

PENGISYTIHARAN HAK CIPTA DAN IKRAR PENGGUNAAN SAKSAMA PENYELIDIKAN TIDAK DITERBITKAN

Hakcipta © 2018 oleh Rabi'atul Haziqah Binti Haji Yussof. Hak Cipta Terpelihara.

PEMBUBARAN PERKAHWINAN DI DALAM AKTA UNDANG-UNDANG KELUARGA ISLAM NEGARA BRUNEI DARUSSALAM

Tiada bahagian penyelidikan yang tidak diterbitkan ini boleh diterbitkan semula, disimpan dalam sistem dapatan semula atau disiarkan dalam sebarang bentuk dengan apa jua cara elektronik, mekanikal, fotokopi, rakaman atau sebaliknya tanpa mendapat kebenaran bertulis terlebih dahulu daripada pemegang hak cipta kecuali sebagaimana yang diperuntukkan di bawah:

1. Apa-apa bahan yang terkandung dalam atau diperoleh dari penyelidikan yang tidak diterbitkan ini hanya boleh digunakan oleh orang lain dalam penulisan mereka dengan pengiktirafan sewajarnya.

2. UNISSA atau perpustakaan akan mempunyai hak untuk membuat dan menghantar salinan (cetak dan elektronik) untuk tujuan institusi dan akademik.

3. Perpustakaan UNISSA akan mempunyai hak untuk membuat, menyimpan dalam salinan sistem dan bekalan semula penyelidikan yang tidak diterbitkan ini jika diminta oleh universiti-universiti lain dan perpustakaan penyelidikan.

Disahkan oleh Rabi'atul Haziqah Binti Haji Yussof.

Tandatangan: Tarikh:

PENGHARGAAN

Alhamdulillah, Dengan nama *Allah Subhanahu Wa Ta'ala* yang maha pemurah lagi maha penyayang segala puji dan syukur ke hadrat *Allah Subhanahu Wa Ta'ala*, tuhan yang mentadbir sekalian alam, selawat dan salam ke atas junjungan besar *Nabi Muhammad Sallallahu 'Alaihi Wassallam*, ahli keluarga serta sahabat baginda. Syukur kepada *Allah Subhanahu Wa Ta'ala* kerana dengan inayah dan hidayahNya, saya telah dapat menyempurnakan dan menyiapkan dengan jayanya penulisan risalah Ijazah Sarjana Syariah secara penyelidikan ini.

Jutaan penghargaan buat Dr Nurol Huda Binti PDSMDSU (Dr) Haji Ismail selaku penyelia penulisan penyelidikan risalah Ijazah Sarjana Syariah secara penyelidikan ini di atas sumbangan idea, penyemakan, penyeliaan dan segala susah payah yang telah beliau sumbangkan sepanjang tempoh menyiapkan penulisan ini.

Jutaan penghargaan juga kepada kerajaan Paduka Seri Baginda Sultan Negara Brunei Darussalam yang telah memberikan kepada saya biasiswa untuk menyambung pelajaran di Universiti Islam Sultan Sharif Ali.

Setinggi-tinggi penghargaan buat bapa saya Haji Yussof Bin Haji Japar Dan ibu saya Hajah Bidah Binti Duraman yang disayangi dan dicintai, atas segala penat lelah mendidik saya dan sentiasa menyokong saya. Di atas sokongan, motivasi serta iringan doa kecemerlangan yang tidak putus-putus buat saya. Kalian adalah tunjang inspirasi saya untuk terus maju dan cenderung.

Setinggi-tinggi penghargaan juga ditujukan kepada suami yang tercinta Mohamad Azmi Bin Haji Mohd Alinor, suka dan duka dikongsi dan dirasai bersama, segala nasihat, teladan dan semangat yang diberi. Dorongan, sokongan, pengorbanan dan iringan doa tulus ikhlas yang membuatkan saya tegar.

Ucapan penghargaan juga diberikan khas buat para pensyarah Fakulti Syariah dan Undang-Undang yang telah mencurahkan segala bentuk ilmu sepanjang pengajian saya di Universiti Islam Sultan Sharif Ali serta jutaan terima kasih kepada semua yang terlibat secara langsung mahupun tidak.

Semoga segala kerjasama dan pengorbanan masa yang telah dicurahkan akan mendapat balasan keberkatan daripada *Allah Subhanahu Wa Ta'ala*. Sesungguhnya segala yang diberikan hanya *Allah Subhanahu Wa Ta'ala* sahaja dapat membalasnya. Amin.

ABSTRAK

PEMBUBARAN PERKAHWINAN DI DALAM AKTA UNDANG-UNDANG KELUARGA ISLAM NEGARA BRUNEI DARUSSALAM

Isu pembubaran perkahwinan bukanlah satu perkara yang baru di dalam kehidupan manusia sejagat. Meskipun ianya merupakan satu perkara yang tidak diingini oleh pasangan yang bernikah, namun seringkali berlaku apabila perkahwinan gagal mencapai objektifnya. Bagi kebanyakan pasangan pembubaran perkahwinan dilihat sebagai jalan terakhir untuk keluar dari permasalahan yang dihadapi dalam rumahtangga. Di Negara Brunei Darussalam, pembubaran perkahwinan di kalangan masyarakat Islam diatur oleh Akta Undang-Undang Keluarga Islam. Kajian ini mengkaji peruntukan-peruntukan berkaitan pembubaran perkahwinan yang terdapat dalam akta tersebut. Kajian ini juga menganalisa kes-kes pembubaran perkahwinan yang didaftarkan di Mahkamah Syariah bagi mendapatkan maklumat tentang faktor utama yang menyumbang kepada berlakunya perceraian, dan melihat sejauhmana mana hak tuntutan pembubaran perkahwinan dituntut dan didapatkan. Kajian ini seterusnya membuat beberapa cadangan bagi mengurangkan berlakunya pembubaran perkahwinan di Negara Brunei Darussalam. Kajian ini dilaksanakan melalui kajian kualitatif untuk mencapai objektif kajian. Kajian kualitatif yang digunakan dalam kajian ini ialah kajian perpustakaan, kajian lapangan, kajian kes dan analisis dokumen. Kajian lapangan dijalankan di Bahagian Khidmat Nasihat Keluarga dan Mahkamah Syariah Daerah Brunei Muara bagi mendapatkan sumber kajian. Sumber-sumber daripada bahan-bahan bercetak juga didapatkan di perpustakaan-perpustakaan lain di Negara Brunei Darussalam. Selain itu, pengkaji juga mendapatkan sumber melalui temubual secara langsung ke atas pegawai yang bertugas di Mahkamah Syariah Daerah Brunei Muara dan Bahagian Khidmat Nasihat Keluarga, Jabatan Hal Ehwal Syariah. Hasil daripada kajian, pengkaji telah mendapati bahawa faktor utama yang menyebabkan pembubaran perkahwinan di Negara Brunei Darussalam ialah tiada persefahaman antara suami isteri dengan jumlah 1,095 kes dan pengbaian tanggungjawab dan *nafkah* terhadap isteri dan anak-anak dengan jumlah 1,000 kes. Pengkaji juga mendapati bahawa pembubaran perkahwinan yang paling banyak didaftarkan di Mahkamah Syariah Negara Brunei Darussalam ialah perceraian secara *talaq* dengan jumlah 1,928 kes. Isu pembubaran perkahwinan ini adalah isu yang tidak dapat dihindari tetapi boleh dikurangkan dengan beberapa cadangan. Oleh itu, kajian ini telah mengemukakan dan menjelaskan beberapa cadangan yang membolehkan setiap pasangan suami isteri membentuk keluarga bahagia dan mengelakkan segala masalah daripada berlaku salah faham antara suami isteri dan pembubaran perkahwinan.

ABSTRACT

DISSOLUTION OF MARRIAGE IN THE ISLAMIC FAMILY LAW ACT OF NEGARA BRUNEI DARUSSALAM

The issue of dissolution of marriage is not a new thing in the life of a universal human being. Although it is a matter of unwanted couples, it often happens when marriage fails to achieve its objectives. For most couples marriage dissolution is seen as the last resort to get out of the problems faced by the household. In Brunei Darussalam, the dissolution of marriage among Muslim societies is governed by the Islamic Family Law Act. This study examines the provisions relating to the dissolution of marriage contained in the act. The study also analyzes the cases of marriage disputes registered in the Syariah Court to obtain information on the major factors contributing to the divorce, and to see how far the rights of the marriage liquidation are claimed and obtained. This study has made several proposals for reducing the dissolution of marriage in Brunei Darussalam. This study was conducted through a qualitative study to achieve the objectives of the study. The qualitative study used in this study is library study, field study, case study and document analysis. Field studies were conducted at the Brunei Muara District Syariah Advisory Services Division and the Syariah Court Division for research resources. Sources of printed materials are also available at other libraries in Brunei Darussalam. In addition, researchers also obtain resources through live interviews with officers in the Brunei Muara District Syariah Court and the Family Advisory Services Division, the Syariah Affairs Department. As a result of the research, researchers have found that the main factor causing the dissolution of marriage in Brunei Darussalam is that there is no understanding between husband and wife with a total of 1,095 cases and the abolition of responsibility and maintenance of wives and children with a total of 1,000 cases. Researchers also found that the most divorced marriages registered at the Syariah Court of Brunei Darussalam were talaq divorce with a total of 1,928 cases. The issue of dissolution of marriage is an issue that can not be avoided but can be mitigated with some suggestions. Therefore, this study has outlined and explained some suggestions that allow each spouse to form a happy family and avoid all problems of misunderstanding between spouse and dissolution of marriage

SENARAI KANDUNGAN

KANDUNGAN **HALAMAN**

KANDUNGAN	HALAMAN
Pengesahan	iii
Pengakuan	iv
Hak cipta	v
Penghargaan	vi
Abstrak	vii
Abstract	viii
Senarai kandungan	ix
Senarai jadual	xviii
Senarai kes	xix
Senarai statut	xxiv
Senarai singkatan	xxv
Bab Pertama: Pengenalan	1
1.1 Pendahuluan	1
1.2 Latar Belakang Kajian	3
1.3 Penyataan Masalah Kajian	5
1.4 Persoalan kajian	6
1.5 Objektif kajian	7
1.6 Tujuan Kajian	7
1.7 Metodologi	8
1.8 Sorotan literatur	9
1.9 Skop kajian	12
1.10 Kepentingan kajian	13
1.11 Rangka kajian	13
1.12 Kesimpulan	15

Bab Kedua: Latar Belakang Undang-Undang Keluarga Islam Di Negara Brunei Darussalam 16

2.1 Pendahuluan 16

2.2 Undang-Undang Keluarga Islam sebelum kedatangan British 17

2.2.1 Hukum Kanun Brunei 18

2.3 Undang-Undang Keluarga Islam setelah kedatangan British ke Brunei 23

2.3.1 Undang-Undang Keluarga Islam Dalam Peruntukan Perundangan Dari Tahun 1912M Hingga 1955M 24

2.4 Undang-Undang Keluarga Islam selepas kemerdekaan Brunei 30

2.4.1 Akta Majlis Ugama Islam dan Mahkamah-Mahkamah Kadi, Penggal 77 30

2.4.2 Perintah Darurat (Undang-Undang Keluarga Islam), 1999 33

2.4.3 Undang-Undang Keluarga Islam Penggal 217 (*Islamic Family Law*) 35

2.5 Pentadbiran Undang-Undang Keluarga Islam Di Negara Brunei Darussalam 36

2.6 Kesimpulan 40

Bab Ketiga: Pembubaran Perkahwinan Menurut Akta Undang-Undang Keluarga Islam 42

3.1 Pendahuluan 42

3.2 Jenis-jenis pembubaran perkahwinan 42

3.2.1 Perceraian secara *talaq* 42

3.2.1.1 Jenis-jenis *talaq* 45

3.2.1.1.1 *Talaq sorih* 45

3.2.1.1.2 *Talaq kinayah* 46

3.2.1.1.3 *Talaq sunni* 46

3.2.1.1.4 *Talaq bid'ie* 47

3.2.1.1.5 *Talaq* selain *talaq sunni* dan *talaq bid'ie* 47

3.2.1.2 Peruntukan perceraian secara *talaq* dalam Akta 47

Undang-Undang Keluarga Islam

3.2.1.3 Statistik tuntutan perceraian secara *talaq* bagi Daerah Brunei Muara 51

3.2.1.4 Contoh kes perceraian secara *talaq* 52

3.2.2 Perceraian dengan *syiqaq* dan pelantikan *Hakam* sebagai timbang tara 54

3.2.2.1 Peruntukan perceraian dengan *syiqaq* dalam Akta Undang-Undang Keluarga Islam 55

3.2.2.2 Statistik tuntutan perceraian dengan *syiqaq* bagi Daerah Brunei Muara 59

3.2.2.3 Contoh kes perceraian dengan *syiqaq* 60

3.2.3 Pembubaran perkahwinan kerana *dharar* 63

3.2.3.1 Peruntukan pembubaran perkahwinan kerana *dharar syar'ie* dalam Akta Undang-Undang Keluarga Islam 63

3.2.3.2 Statistik tuntutan pembubaran perkahwinan kerana *dharar syar'ie* bagi Daerah Brunei Muara 65

3.2.3.3 Contoh kes pembubaran perkahwinan kerana *dharar syar'ie* 66

3.2.4 Perceraian kerana *ta'liq* 68

3.2.4.1 Jenis-jenis *ta'liq* 69

3.2.4.2 Peruntukan perceraian kerana *ta'liq* dalam Akta Undang-Undang Keluarga Islam 70

3.2.4.3 Statistik Tuntutan perceraian kerana *ta'liq* bagi Daerah Brunei Muara 71

3.2.4.4 Contoh kes perceraian kerana *ta'liq* 72

3.2.5 Pembubaran perkahwinan secara *fasakh* 75

3.2.5.1 Peruntukan pembubaran perkahwinan secara *fasakh* dalam Akta Undang-Undang Keluarga Islam 75

3.2.5.2 Statistik tuntutan pembubaran perkahwinan secara *fasakh* 77

3.2.5.3 Contoh kes pembubaran perkahwinan secara *fasakh* 78

3.2.6 Pembubaran perkahwinan kerana pertukaran agama 80

3.2.6.1 Peruntukan Pembubaran perkahwinan kerana pertukaran agama dalam Akta Undang-Undang Keluarga Islam 80
3.2.6.2 Statistik tuntutan pembubaran perkahwinan kerana pertukaran agama 82
3.2.6.3 Contoh kes pembubaran perkahwinan kerana pertukaran agama 83
3.2.7 Perceraian secara *khulu'* 84
3.2.7.1 Bayaran *khulu'* 85
3.2.7.2 *Khulu'* menjadikan semua urusan isteri berada di tangannya 86
3.2.7.3 *Khulu'* pada waktu suci atau haid 86
3.2.7.4 Peruntukan perceraian secara *khulu'* Akta Undang-Undang Keluarga Islam bagi *khulu'* 87
3.2.7.5 Statistik tuntutan perceraian secara *khulu'* bagi Daerah Brunei Muara 89
3.2.7.6 Contoh kes perceraian secara *khulu'* 90
3.2.8 Perceraian secara *li'an* 91
3.2.8.1 Syarat-syarat perlaksanaan *li'an* 93
3.2.8.2 *Cara li'an* 94
3.2.8.3 Peruntukan perceraian secara *li'an* dalam Akta Undang-Undang Keluarga Islam 96
3.2.9 Perceraian secara *'ila* 98
3.2.9.1 Latar belakang perundangan *'ila* 98
3.2.9.2 Hukum *'ila* 100
3.2.9.3 *Kaffarah 'ila* 101
3.2.9.4 Peruntukan perceraian secara *'ila* dalam Akta Undang-Undang Keluarga Islam 102
3.2.10 Perceraian secara *zihar* 104
3.2.10.1 Latar belakang perundangan *zihar* 104
3.2.10.2 *Kaffarah zihar* 105
3.2.10.3 Peruntukan perceraian secara *zihar* dalam Akta Undang-Undang Keluarga Islam 107

3.2.11 Pembubaran perkahwinan kerana andaian mati 108
3.2.11.1 Peruntukan pembubaran perkahwinan kerana andaian mati dalam Akta Undang-Undang Keluarga Islam 109
3.2.12 Pendaftaran perceraian di luar Mahkamah 110
3.2.12.1 Statistik tuntutan perceraian di luar Mahkamah bagi Daerah Brunei Muara 112
3.2.12.2 Contoh Kes perceraian di luar Mahkamah Daerah Brunei Muara 113
3.3 Prosedur Permohonan Pembubaran Perkahwinan 115
3.3.1 Aduan ke Bahagian Khidmat Nasihat Keluarga 115
3.3.2 Menghadapkan permohonan ke Mahkamah 116
3.3.3 Prosedur Perbicaraan Pembubaran Perkahwinan Dalam Mahkamah 118
3.4 Kesimpulan 119

Bab Keempat: Faktor-Faktor Pembubaran Perkahwinan 125

4.1 Pendahuluan 125

4.2 Faktor-faktor pembubaran perkahwinan 125
4.2.1 Faktor dalaman (*internal*) 126
4.2.1.1 Tiada persediaan untuk berumahtangga 126
4.2.1.2 Kurang penghayatan tentang agama Islam 127
4.2.1.3 Pengabaian hak dan tanggungjawab suami isteri 129
4.2.1.4 Kurang persediaan faktor psikologi 132
4.2.1.5 Cemburu 133
4.2.1.6 *Nusyuz* 135
4.2.1.6.1 *Nusyuz* yang dilakukan oleh isteri 136
4.2.1.6.2 *Nusyuz* yang dilakukan oleh suami 137
4.2.1.7 Penderaan 138
4.2.1.8 Poligami 140

4.2.2 Faktor Luaran (*External*) 143

4.2.2.1 Orang ketiga 143

4.2.2.2 Sihir 146

4.2.2.3 Pergaulan sosial 147

4.2.2.4 Pengaruh alam sekitar 148

4.3 Faktor-Faktor Pembubaran Perkahwinan Di Negara Brunei Darussalam 149

4.3.1 Statistik Faktor-Faktor Pembubaran Perkahwinan Di Daerah Brunei Muara Negara Brunei Darussalam 150

4.3.2 Faktor-Faktor Pembubaran Perkahwinan Di Daerah Brunei Muara 152

4.3.2.1 Tiada persefahaman 152

4.3.2.1.1 Contoh kes tiada persefahaman 153

4.3.2.2 Pengabaian tanggungjawab dan *nafkah* 154

4.3.2.2.1 Contoh kes pengabaian tanggungjawab dan *nafkah* 154

4.3.2.3 Hubungan dengan orang lain 155

4.3.2.3.1 Contoh kes hubungan dengan orang lain 156

4.3.2.4 Keganasan atau penderaan dalam rumahtangga 157

4.3.2.4.1 Contoh kes keganasan atau penderaan dalam rumahtangga 157

4.3.2.5 Masalah dalam poligami 159

4.3.2.5.1 Contoh kes masalah dalam poligami 159

4.3.2.6 Ghaib atau balik ke negara asal 160

4.3.2.6.1 Contoh kes ghaib atau balik ke negara asal 160

4.3.2.7 Terlibat dengan dadah atau minuman keras 161

4.3.2.7.1 Contoh kes terlibat dengan dadah atau minuman keras 161

4.3.2.8 Suami atau isteri masuk penjara atau al-Islah (Pusat Pemulihan) 162

4.3.2.8.1 Contoh kes suami atau isteri masuk penjara atau al-Islah (Pusat Pemulihan) 163

4.3.2.9 Campurtangan keluarga 163

4.3.2.9.1 Contoh kes campurtangan keluarga 164
4.3.2.10 Sebab-sebab lain 165
4.3.2.10.1 Contoh kes sebab-sebab lain 165
4.4 Kesimpulan 167

Bab Kelima: Hak Dan Tuntutan Selepas Pembubaran Perkahwinan 169

5.1 Pendahuluan 169
5.2 *Nafkah* 169
5.2.1 *Nafkah* semasa *'iddah* 171
5.2.2 Peruntukan *nafkah 'iddah* dalam Akta Undang-Undang Keluarga Islam 172
5.2.3 Contoh kes tuntutan *nafkah 'iddah* 173
5.2.4 Peruntukan *nafkah* anak dalam Akta Undang-Undnag Keluarga Islam 174
5.2.5 Contoh kes tuntutan *nafkah* anak 175
5.2.6 Kadar penaksiran *nafkah* 177
5.2.7 Cara pembayaran *nafkah* bekas isteri 177
5.2.8 Cara pembayaran *nafkah* anak-anak 178
5.3 *Hadhanah* 178
5.3.1 Upah *hadhanah* 179
5.3.2 Peruntukan *hadhanah* dalam Akta Undang-Undang Keluarga Islam 181
5.3.2.1 Kelayakan *hadhanah* 181
5.3.2.2 Hak *hadhanah* 182
5.3.2.2.1 Hak *hadhanah* bagi kanak-kanak yang mumaiyiz 182
5.3.2.2.2 Hak *hadhanah* bagi yang belum mumaiyiz 182
5.3.2.3 Hak *hadhanah* hilang 184
5.3.2.4 Syarat-syarat hak *hadhanah* 185
5.3.2.5 Pertimbangan Mahkamah sebelum memutuskan hak *hadhanah* 186
5.3.3 Contoh tuntutan kes *hadhanah* 187
5.4 *Mut'ah* 189

5.4.1 Peruntukan *mut'ah* dalam Akta Undang-Undang Keluarga Islam 190
5.4.1.1 Pemberian *mut'ah* kepada bekas isteri 190
5.4.2 Kadar *mut'ah* 191
5.4.3 Contoh tuntutan kes *mut'ah* 192
5.5 Harta sepencarian 193
5.5.1 Peruntukan harta sepencarian dalam Akta Undang-Undang Keluarga Islam 194
5.5.1.1 Permohonan harta sepencarian 194
5.5.1.2 Pembahagian harta sepencarian 194
5.5.2 Contoh tuntutan harta sepencarian 197
5.6 Kesimpulan 198

Bab Keenam: Penutup 201

6.1 Pendahuluan 201
6.2 Kesimpulan 201
6.3 Cadangan 203
6.3.1 Sebelum berkahwin 203
6.3.1.1 Memilih pasangan 203
6.3.1.2 Berilmu pengetahuan 205
6.3.2 Semasa alam perkahwinan 207
6.3.2.1 Memahami konsep institusi kekeluargaan dalam rumahtangga 207
6.3.2.2 Menjadikan *Rasulullah Sallallahu 'Alaihi Wasallam* sebagai contoh dan teladan dalam rumahtangga 209
6.3.2.3 Perbincangan suami isteri harus diterapkan dalam rumahtangga 214
6.3.2.4 Mengubah diri sendiri dan keadaan keluarga Kepada aura *positive* 215

Bibliografi 220

LAMPIRAN 227

SENARAI JADUAL

NOMBOR	TAJUK	HALAMAN
Jadual 1:	Statistik tuntutan perceraian secara *talaq* bagi Daerah Brunei Muara mulai tahun 2006 hingga 2014	51
Jadual 2:	Statistik tuntutan perceraian dengan *syiqaq* bagi Daerah Brunei Muara mulai tahun 2006 hingga 2014	59
Jadual 3:	Statistik tuntutan pembubaran perkahwinan kerana *dharar syar'ie* bagi Daerah Brunei Muara mulai tahun 2006 hingga 2014	65
Jadual 4:	Statistik tuntutan perceraian kerana *ta'liq* bagi Daerah Brunei Muara mulai tahun 2006 hingga 2014	71
Jadual 5:	Statistik tuntutan pembubaran perkahwinan secara *fasakh* bagi Daerah Brunei Muara mulai tahun 2006 hingga 2014	77
Jadual 6:	Statistik tuntutan pembubaran perkahwinan kerana pertukaran agama bagi Daerah Brunei Muara mulai tahun 2006 hingga 2014	82
Jadual 7:	Statistik tuntutan perceraian secara *khulu'* bagi Daerah Brunei Muara mulai tahun 2006 hingga 2014	89
Jadual 8:	Statistik tuntutan perceraian di luar Mahkamah bagi Daerah Brunei Muara mulai tahun 2006 hingga 2014	112
Jadual 9:	Statistik faktor-faktor pembubaran perkahwinan di Daerah Brunei Muara Negara Brunei Darussalam mulai tahun 2006 hingga 2014	150

SENARAI KES

NO	TAJUK		SUMBER	HALAMAN
1	Kes perceraian secara *talaq* Mrhs/ Mal/ Bm 225/ 2013	*Plaintif* A1 (isteri) lawan *defendan* A2 (suami)	Mahkamah Rayuan Syariah Brunei Muara, Negara Brunei Darussalam.	52
2	Kes perceraian secara *talaq* Mrhs/ Mal/ Bm 249/ 2013	*Plaintif* B1 (suami) lawan *defendan* B2 (isteri)	Mahkamah Rayuan Syariah Brunei Muara, Negara Brunei Darussalam.	53
3	Kes perceraian dengan *syiqaq* Mrhs/Mal/Bm 473/2010	*Plaintif* C1 (isteri) lawan *defendan* C2 (suami)	Mahkamah Rayuan Syariah Brunei Muara, Negara Brunei Darussalam.	60
4	Kes perceraian dengan *syiqaq* Mrhs/Mal/Bm 373/2010	*Plaintif* D1 (isteri) lawan *defendan* D2 (suami)	Mahkamah Rayuan Syariah Brunei Muara, Negara Brunei Darussalam.	61
5	Kes pembubaran perkahwinan kerana *dharar syar'ie* Mrhs/Mal/Bm 565/2012	*Plaintif* E1 (isteri) lawan *defendan* E2 (suami)	Mahkamah Rayuan Syariah Brunei Muara, Negara Brunei Darussalam.	66
6	Kes pembubaran perkahwinan kerana *dharar syar'ie* Mrhs/Mal/Bm 490/2012	*Plaintif* F1 (isteri) lawan *defendan* F2 (suami)	Mahkamah Rayuan Syariah Brunei Muara, Negara Brunei Darussalam.	67
7	Kes perceraian kerana *ta'liq* Mrhs/Mal/Bm 385/ 2006	*Plaintif* G1 (isteri) lawan *defendan* G2 (suami)	Mahkamah Rayuan Syariah Brunei Muara, Negara Brunei Darussalam.	72
8	Kes perceraian kerana *ta'liq* Mrhs/Mal/Bm 283/2010	*Plaintif* H1 (isteri) lawan *defendan* H2 (suami)	Mahkamah Rayuan Syariah Brunei Muara, Negara Brunei Darussalam.	74

9	Kes pembubaran perkahwinan secara *fasakh* Mrhs/Mal/Bm 308/2014	*Plaintif* J1 (isteri) lawan *defendan* J2 (suami)	Mahkamah Rayuan Syariah Brunei Muara, Negara Brunei Darussalam.	78
10	Kes pembubaran perkahwinan kerana pertukaran agama Mrhs/Mal/Bm 218/2014	*Plaintif* M1 (suami) lawan *defendan* M2 (isteri)	Mahkamah Rayuan Syariah Brunei Muara, Negara Brunei Darussalam.	83
11	Kes pembubaran perkahwinan kerana pertukaran agama Mrhs/ Mal/ Bm 492/ 2014	*Plaintif* N1 (isteri) lawan *defendan* N2 (suami)	Mahkamah Rayuan Syariah Brunei Muara, Negara Brunei Darussalam.	84
12	Kes perceraian secara *khulu'* Mrhs/Mal/Bm 03/2013	*Plaintif* P1 (isteri) lawan *defendan* P2 (suami)	Mahkamah Rayuan Syariah Brunei Muara, Negara Brunei Darussalam.	90
13	Kes perceraian di luar Mahkamah Mrhs/Mal/Bm26/2007	*Plaintif* Q1 (suami) lawan *defendan* Q2 (isteri)	Mahkamah Rayuan Syariah Brunei Muara, Negara Brunei Darussalam.	113
14	Kes perceraian di luar Mahkamah Mrhs/Mal/Bm 103/07	*Plaintif* R1 (isteri) lawan *defendan* R2 (suami)	Mahkamah Rayuan Syariah Brunei Muara, Negara Brunei Darussalam.	114
15	Kes tiada persefahaman 32/2013 MHEU/JUB/BKNK/2013	YM1 (isteri) Dengan YKT1 (suami)	Bahagian Khidmat Nasihat Keluarga, Kementerian Hal Ehwal Ugama	153
16	Kes tiada persefahaman 13/2013 MHEU/JUB/BKNK/2013	YM2 (isteri) Dengan YKT2 (suami)	Bahagian Khidmat Nasihat Keluarga, Kementerian Hal Ehwal Ugama	153
17	Kes pengabaian tanggungjawab dan *nafkah* 355/08 MHEU/JUB/BKNK/2008	YM3 (isteri) Dengan YKT3 (suami)	Bahagian Khidmat Nasihat Keluarga, Kementerian Hal Ehwal Ugama	154

18	Kes hubungan dengan orang lain 355/2009 MHEU/JUB/BKNK/2009	YM4 (suami) Dengan YKT4 (isteri)	Bahagian Khidmat Nasihat Keluarga, Kementerian Hal Ehwal Ugama	156
19	Kes keganasan atau penderaan dalam rumahtangga 357/2009 MHEU/JUB/BKNK/2009	YM5 (isteri) Dengan YKT5 (suami)	Bahagian Khidmat Nasihat Keluarga, Kementerian Hal Ehwal Ugama	157
20	Kes keganasan atau penderaan dalam rumahtangga 346/2009 MHEU/JUB/BKNK/2009	YM6 (isteri) Dengan YKT6 (suami)	Bahagian Khidmat Nasihat Keluarga, Kementerian Hal Ehwal Ugama	157
21	Kes masalah dalam poligami 153/2007 MHEU/JUB/BKNK/2007	YM7 (isteri) Dengan YKT7 (suami)	Bahagian Khidmat Nasihat Keluarga, Kementerian Hal Ehwal Ugama	159
22	Kes ghaib atau balik ke negara asal 174/2014 MHEU/JUB/BKNK/2014.	YM8 (isteri) Dengan YKT8 (suami)	Bahagian Khidmat Nasihat Keluarga, Kementerian Hal Ehwal Ugama	160
23	Kes terlibat dengan dadah atau minuman keras 361/2012 MHEU/JUB/BKNK/2012	YM9 (isteri) Dengan YKT9 (suami)	Bahagian Khidmat Nasihat Keluarga, Kementerian Hal Ehwal Ugama	161
24	Kes suami masuk al-Islah (Pusat Pemulihan) 21/2014 MHEU/JUB/BKNK/2014.	YM10 (isteri) Dengan YKT10 (suami)	Bahagian Khidmat Nasihat Keluarga, Kementerian Hal Ehwal Ugama	163
25	Kes campurtangan keluarga 128/2012 MHEU/JUB/BKNK/2012	YM11 (suami) Dengan YKT11 (isteri)	Bahagian Khidmat Nasihat Keluarga, Kementerian Hal Ehwal Ugama	164
26	Kes tiada perasaan kasih sayang antara suami isteri 15/2014 MHEU/JUB/BKNK/2014	YM12 (suami) Dengan YKT12 (isteri)	Bahagian Khidmat Nasihat Keluarga, Kementerian Hal Ehwal Ugama	165
27	Kes suami panas baran 55/2013 MHEU/JUB/BKNK/2013	YM13 (isteri) Dengan YKT13 (suami)	Bahagian Khidmat Nasihat Keluarga, Kementerian Hal Ehwal Ugama	166
28	Kes selalu bertengkar 7/2014 MHEU/JUB/BKNK/2014	YM14 (isteri) Dengan YKT14 (suami)	Bahagian Khidmat Nasihat Keluarga, Kementerian Hal Ehwal Ugama	166

29	Kes masalah zuriat 33/2012 MHEU/JUB/BKNK/2012	YM15 (suami) Dengan YKT15 (isteri)	Bahagian Khidmat Nasihat Keluarga, Kementerian Hal Ehwal Ugama	167
30	Kes Tuntutan *Nafkah ‘iddah* Mrhs/ Mal/ Bm 270/ 2014	*Plaintif* S1 (isteri) lawan *defendan* S2 (suami)	Mahkamah Rayuan Syariah Brunei Muara, Negara Brunei Darussalam.	173
31	Kes Tuntutan *Nafkah ‘iddah* MRHS/MAL/BM 385/ 2006	*Plaintif* S3 (isteri) lawan *defendan* S4 (suami)	Mahkamah Rayuan Syariah Brunei Muara, Negara Brunei Darussalam.	173
32	Kes Tuntutan *Nafkah* Anak MRHS/MAL/BM 385/ 2006	*Plaintif* T1 (isteri) lawan *defendan* T2 (suami)	Mahkamah Rayuan Syariah Brunei Muara, Negara Brunei Darussalam.	175
33	Kes Tuntutan *Nafkah* Anak Mrhs/ Mal/ Bm 270/ 2014	*Plaintif* T3 (isteri) lawan *defendan* T4 (suami)	Mahkamah Rayuan Syariah Brunei Muara, Negara Brunei Darussalam.	176
34	Kes Tuntutan *Hadhanah* Mrhs/Mal/Bm 473/2010	*Plaintif* V1 (isteri) lawan *defendan* V2 (suami)	Mahkamah Rayuan Syariah Brunei Muara, Negara Brunei Darussalam.	187
35	Kes Tuntutan *Hadhanah* Mrhs/ Mal/ Bm 516/ 2014	*Plaintif* V3 (isteri) lawan *defendan* V4 (suami)	Mahkamah Rayuan Syariah Brunei Muara, Negara Brunei Darussalam.	188
36	Kes Tuntutan *Hadhanah* Mrhs/ Mal/ Bm 385/ 2006	*Plaintif* V5 (isteri) lawan *defendan* V6 (suami)	Mahkamah Rayuan Syariah Brunei Muara, Negara Brunei Darussalam.	189
37	Kes Tuntutan *Mut’ah* Mrhs/ Mal/ Bm 225/ 2013	*Plaintif* W1 (isteri) lawan *defendan* W2 (suami)	Mahkamah Rayuan Syariah Brunei Muara, Negara Brunei Darussalam.	192

38	Kes Tuntutan *Mut'ah* Mrhs/ Mal/ Bm 719/ 2014	*Plaintif* W3 (suami) lawan *defendan* W4 (isteri)	Mahkamah Rayuan Syariah Brunei Muara, Negara Brunei Darussalam.	192
39	Kes Tuntutan Harta Sepencarian Mrhs/ Mal/ Bm 351/ 2007	*Plaintif* Z1 (isteri) lawan *defendan* Z2 (suami)	Mahkamah Rayuan Syariah Brunei Muara, Negara Brunei Darussalam.	197

SENARAI STATUT

Akta Majlis Ugama Islam Dan Mahkamah-Mahkamah Kadi, Penggal 77

Hukum Kanun Brunei

Perintah Darurat (Undang-Undang Keluarga Islam) 1999

Perlembagaan Negeri Brunei 1959

The enactment of Brunei 1952-1955. Enactment no. 20 of 1955. Islamic Religious Council And Kathis Courts.

Undang-Undang Keluarga Islam Penggal 217 (*Islamic Family Law*)

SENARAI SINGKATAN

Abd.	:	Abdul
Bhd	:	Berhad
Ed.	:	editor
Hlm	:	Halaman
H	:	Hijrah
M	:	Masihi
No.	:	nombor
Sdn	:	Sendirian

BAB PERTAMA

PENGENALAN

1.1 Pendahuluan

Perkahwinan merupakan satu perkara yang dituntut oleh al-Quran dan Sunnah *Rasulullah Sallallahu ‘Alaihi Wasallam* dan ia digalakkan kepada semua umat Islam. Melalui perkahwinan yang sah, perhubungan suami isteri disebut sebagai salah satu rahmat dan tanda kebesaran *Allah Subhanahu Wa Ta‘ala* kepada manusia. Sebagaimana firman *Allah Subhanahu Wa Ta‘ala*:

وَمِنْ ءَايَٰتِهِۦٓ أَنْ خَلَقَ لَكُم مِّنْ أَنفُسِكُمْ أَزْوَٰجًا لِّتَسْكُنُوٓا۟ إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُم مَّوَدَّةً وَرَحْمَةً ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ

لَءَايَٰتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ [1]

> Tafsirnya: “Dan di antara tanda-tanda yang membuktikan kekuasaanNya dan rahmatNya, bahawa Ia menciptakan untuk kamu (wahai kaum lelaki), isteri-isteri dari jenis kamu sendiri, supaya kamu bersenang hati dan hidup mesra dengannya, dan dijadikanNya di antara kamu (suami isteri) perasaan kasih sayang dan belas kasihan. Sesungguhnya yang demikian itu mengandungi keterangan-keterangan (yang menimbulkan kesedaran) bagi orang-orang yang berfikir.”

Ayat di atas telah menjelaskan aturan kehidupan suami isteri di dalam alam perkahwinan iaitu dalam tiga keadaan:[2]

1. Mesra atau tenang dan harmoni

---

[1] Ar-Ruum. 30:21.

[2] Hajah Mastura Binti Haji Awang. “Menangani Konflik Institusi Perkahwinan: Sorotan Dari Pandangan Al-Quran.” *Kertas Kerja Seminar Pranikah Mahasiswa Universiti Brunei Darussalam*. Brunei Darussalam: Unit Keagamaan Dan Kerohanian Bahagian Hal Ehwal Pelajar Universiti Brunei Darussalam. 2007. Hlm.1.

2. Cinta menyintai atau berkasih sayang
3. Belas kasihan atau bertoleransi

Dalam sabda *Rasulullah Sallallahu 'Alaihi Wasallam*:

الدُّنْيَا مَتَاعٌ وَخَيْرُ مَتَاعِ الدُّنْيَا الْمَرْأَةُ الصَّالِحَةُ[3]

Terjemahannya: "Di dunia ini terdapat keindahan dan keindahan yang terindah itu, ialah wanita solehah".

Rasulullah Sallallahu 'Alaihi Wasallam mengakui tentang pentingnya hiasan dan peranannya besar sekali dalam menentukan ketenangan hidup. Tetapi *Rasulullah Sallallahu 'Alaihi Wasallam* tidak mengatakan yang hiasan utama ialah gambar-gambar, bunga-bunga, barang-barang antik dan wangi-wangian kerana bukan itu sumber ketenangan yang utama dan hakiki. *Allah Subhanahu Wa Ta'ala* dan *Rasulullah Sallallahu 'Alaihi Wasallam* memberi jaminan bahawa perhiasan yang utama ialah wanita solehah. Dalam rumah yang ada wanita solehah, sekali pun kosong dari segala hiasan-hiasan lain, pasti rumah itu akan penuh dengan kasih sayang, kemesraan, ketenangan, ketaatan dan hiburan. Itu semua cukup untuk membuatkan suaminya merasa seperti raja yang begitu dimuliakan dan dilayan serta dihiburkan. Sesungguhnya itulah syurga dunia sebelum syurga akhirat.[4]

Wanita solehah adalah sumber ketenangan hati ibu, ayah, suami dan anak-anak. Jika dia tidak cantik, dia tetap boleh menenangkan hati orang. Apalagi jika dia cantik, tentunya umpama bidadari yang lebih membahagiakan. Ini kerana wanita solehah mempunyai akhlak yang mulia dan indah. Akhlak itulah yang boleh membuatkan orang

---

Al-Imam Abi Al-Hussain Muslim Bin Al Hajaj. (2010). *Shahih muslim.* (Juz' 10). Hlm. 64. Hadith No. 1467.

[4] Fauziah Mohamad. (1996). *Kaunseling Rumahtangga*. Selangor: Penerbit Pustaka Ilmi. Hlm.118-119.

yang sedang marah menjadi tenang. Hanya wanita solehah sahaja yang boleh merendahkan diri, menyayangi, mentaati dan menyerahkan hidupnya untuk suami, anak-anak dan kaum keluarganya. Cintanya pada *Allah Subhanahu Wa Ta'ala*, rindu pada syurga dan takut pada neraka mendorong mereka berkorban apa saja. Itulah wanita solehah yang layak menduduki syurga dunia dan akhirat dan itulah secantik-cantik perhiasan.[5] Dalam menjalani kehidupan berumahtangga, pasangan suami isteri perlu menyedari bahawa perkahwinan adalah merupakan perkongsian hidup dua insan yang berlainan jantina dan latarbelakang kehidupan sebelumnya. Kelainan tersebut secara tidak langsung mempengaruhi cara berfikir, nilai dan citarasa. Kelainan ini juga boleh menyebabkan isu-isu yang menimbulkan salah faham.[6]

Akad perkahwinan ialah suatu proses ikatan yang kukuh di antara lelaki dengan perempuan yang sah dikahwini untuk hidup bersama dan membolehkan perkara yang tidak halal sebelumnya di antara mereka. Akad perkahwinan juga ialah ikatan perjanjian antara pasangan suami isteri untuk memikul tanggungjawab dalam institusi keluarga dengan mempunyai beberapa rukun dan syarat tertentu.[7] Perkahwinan menjadi titik mula seseorang perlu bertanggungjawab secara langsung terhadap individu lain. Setiap pihak wajar bersedia mengorbankan kepentingan masing-masing bagi mempastikan kebahagiaan yang ingin dikecapi.

1.2 Latar Belakang Kajian

Islam telah meletakkan landasan yang jelas terhadap sesebuah ikatan perkahwinan, iaitu pembinaannya mestilah di atas asas agama, bukannya nafsu semata-mata. Oleh itu rumahtangga yang harmoni dan bahagia akan terbentuk melalui rasa tanggungjawab suami isteri dengan sempurna untuk menunaikan tanggungjawab melalui perkongsian

---

[5] Fauziah Mohamad. *Kaunseling Rumahtangga*. Hlm.119-120.

Hajah Mastura Binti Haji Awang. *Menangani Konflik Institusi Perkahwinan: Sorotan Dari Pandangan Al-Quran*. Hlm. 2.

Abd. Latif Muda & Rosmawati Ali. (1997). *Pengantar Fiqh*. Malaysia: Pustaka Salam Sdn Bhd. Hlm.174.

pendapat, masa, cara hidup ke arah keluarga yang bahagia.[8] Sesungguhnya kebahagiaan rumahtangga, anak-anak yang cerdik dan kelangsungan kehidupan suami isteri bergantung kepada pemilihan pasangan masing-masing. Pemilihan ini hendaklah berdasarkan sunnah *Rasulullah Sallallahu ‘Alaihi Wasallam* yang akan sentiasa kukuh sepanjang zaman. Oleh sebab akad perkahwinan mempunyai kesan yang mendalam, berkekalan dan tanggungjawab yang pelbagai semestinya sebelum akad kedua-dua belah pihak perlu mengambil kira kepentingan bersama. Dengan cara ini, mereka berasa yakin dengan sifat dan kelayakan pasangan yang mampu mencapai tujuan perkahwinan dan berasa tenang menghadapi masa depan.[9]

Setiap individu yang berkahwin mengimpikan satu kehidupan yang bahagia kerana rumahtangga yang bahagia menjadikan penghuninya dapat hidup dalam suasana tenang, harmoni dan selesa. Setiap anggota keluarga saling kasih mengasihi, hormat menghormati dan menjalankan aktiviti-aktiviti rumahtangga dengan penuh kerelaan. Perjalanan hidup sebuah keluarga bahagia berdasarkan di atas prinsip saling menjaga dan mengambil berat di antara satu sama lain, sentiasa memberi sokongan semasa menghadapi konflik dan penyelesaian permasalahan. Selain daripada itu, setiap suami isteri dapat meningkatkan lagi potensi diri dan membina hubungan erat dengan orang lain. Di dalam menjalani kehidupan, mereka perlu sentiasa sensitif dengan perubahan serta berupaya menyesuaikan diri. Walaupun perkahwinan yang dibina pada dasarnya bahagia, namun tidak semua kebahagiaan yang dikecapi dalam perkahwinan tersebut kekal selamanya. Justeru berlakulah pembubaran perkahwinan yang telah terbina sekian lama disebabkan hilang persefahaman antara suami isteri yang mengakibatkan pertengkaran dan akhirnya mereka merasakan tidak boleh hidup bersama lagi.[10]

Abd. Latif Muda & Rosmawati Ali. *Pengantar Fiqh*. Hlm.185.

[9] Mustafa al-Khin & Mustafa Al-Bugha ‘Ali Al-Sharbaji. (2011). *Manhaj Fiqh Al-Shafi’i*. Malaysia: Mashi Publication Sdn. Bhd. Selangor. Jilid IV. Hlm.73.

[1] Shadli Bin Sabarudin, Ahmad Hisham Bin Azizan & Mohd. Noor Bin Daud. (2002). *Membongkar Rahsia Pendidikan Islam*. Nor Arfan Zainal, Abdul Razak Abdul Kadir, Karhan Jait & Mohd Syahiran Abdul Latif (Ed). Brunei Darussalam: Kolej Universiti Perguruan Ugama Seri Begawan. Hlm.500.

BIBLIOGRAFI

Al-Quran Al-Karim

Abi Daud Sulaiman Bin Al-Ash’ath Assajtani. (1994). *Sunan Abi Daud*.

Abu Ezzat Al-Mubarak (E.D). (2009). *Bimbingan Solat Istikharah*. Kuala Lumpur: Al-Hidayah Publication.

Abd. Latif Muda & Rosmawati Ali. (1997). *Pengantar Fiqh*. Malaysia: Pustaka Salam Sdn Bhd.

Abdullah Hassan & Ainon Mohd. (2002). *Mengendalikan Masalah Dalam Hubungan*. Malaysia: Peribadi. Pts Publication & Distribution Sdn Bhd.

Alhafiz Abi Abdullah Muhammad Bin Yazid Bin Majah Arba’i Alqazwini. (14344H). *Sunan Ibn Majah*.

Al-Imam Abi Abdillah Bin Ismail Bin Ibrahim Ibni Almughirah Al Ju’fiy Al-Bukhari. (1429H). *Shahih Bukhari*.

Al-Imam Abi Al-Hussain Muslim Bin Al Hajaj. (2010). *Shahih muslim.*

Azlina Binti Haji Abas. (2002). *Perceraian Dalam Masyarakat Melayu Islam Di Negara Brunei Darussalam: Kes Kajian Perbandingan.* Latihan Ilmiah. Brunei: Universiti Brunei Darussalam.

Amiruddin Faatih. (2010). *Penciptaan Roh, Jin & Malaikat*. Selangor: Al-Hidayah Publication

Dayang Hairani Binti Haji Mohd Jais. (2002). *Perceraian Di Luar Mahkamah Dan Punca-Puncanya: Sejauhmana Perlaksanaan Undang-Undang Mahkamah Syariah Di Negara Brunei Darussalam Ke Arah Mengatasinya*. Kertas Projek. Brunei: Universiti Brunei Darussalam.

Fauziah Mohamad. (1996). *Kaunseling Rumahtangga*. Selangor: Penerbit Pustaka Ilmi.

Hajah Masnoon Haji Ibrahim. (1988). *Perlaksanaan Undang-Undang Keluarga Islam Di Brunei Dan Perbandingannya Dengan Undang-Undang Keluarga Islam Sarawak*. Tesis Sarjana. Malaysia: Universiti Kebangsaan Malaysia.

Hajah Mastura Binti Haji Awang. (2007). "Menangani Konflik Institusi Perkahwinan: Sorotan Dari Pandangan Al-Quran." *Kertas Kerja Seminar Pranikah Mahasiswa Universiti Brunei Darussalam*. Brunei Darussalam: Unit Keagamaan Dan Kerohanian Bahagian Hal Ehwal Pelajar Universiti Brunei Darussalam.

Hajah Noresah Binti Baharom (Ed). (2015). *Kamus Dewan Edisi Keempat*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa Dan Pustaka.

Hajah Saadiah Binti Datu Derma Wijaya Haji Tamit. (2010). *Transformasi Undang-Undang Keluarga Islam Brunei.* Brunei: Dewan Bahasa Dan Pustaka.

"_____________". (2012). *Pembubaran Perkahwinan Dalam Undang-Undang Keluarga Islam Brunei Dan Perbandingan Dengan Undang-Undang Keluarga Islam Malaysia*. Brunei: Dewan Bahasa Dan Pustaka.

Haji Awang Abdul Hamid Bin Bakal. (2005). *Perkembangan Undang-Undang Ugama Sejak Tahun 1955 Hingga Tahun 2004*. Brunei: Jabatan Kehakiman Negara Jabatan Perdana Menteri.

Haji Johar Bin Haji Mohamad. (2010). *Pembubaran Perkahwinan.* Brunei: Dewan Bahasa Dan Pustaka.

Haji Mahmud Saedon Awang Othman. (1996). P*erlaksanaan Dan Pentadbiran Undang-Undang Islam Di Negara Brunei Darussalam: Satu Tinjauan*. Brunei: Dewan Bahasa Dan Pustaka

"_____________". (2009). *Keluarga Bahagia: Dari Kaca Mata Islam*. Brunei: Dewan Bahasa Dan Pustaka.

Haji Mahmud Yunus. (2011). *Kamus Arab-Melayu*. Malaysia: Klang Book Centre (Kbc).

Haji Md Zain Bin Haji Seruddin. (1998). *Melayu Islam Beraja Suatu Pendekatan*. Brunei: Dewan Bahasa Dan Pustaka.

Haji Salim Bin Haji Besar. (1995) "Ke Arah Mengemaskinikan Undang-Undang Keluarga Islam Di Brunei". *Kertas Kerja Seminar Sistem Kehakiman Syara' Negara Brunei Darussalam*. Brunei Darussalam: Perpustakaan Institusi Pengajian Islam.

Haji Mohd Salleh Haji Ahmad. (2009). *Perkahwinan Dan Perceraian Dalam Islam*. Kuala Lumpur: Pustaka Haji Abdul Majid Sdn. Bhd.

Haji Rose De Yusof Haji Mohd Ramlee. (2009). *Hukum Muamalat Dan Hukum Perkahwinan Dalam Islam*. Brunei: Dewan Bahasa Dan Pustaka.

"_____________". (1995). "Ke Arah Mengemaskinikan Undang-Undang Keluarga Islam Di Brunei". *Kertas Kerja Seminar Sistem Kehakiman Syara' Negara Brunei Darussalam*. Brunei Darussalam: Perpustakaan Institusi Pengajian Islam.

Haji Salim Bin Haji Besar. (2005). *Perkembangan Kehakiman Dan Mahkamah Di Brunei Sejak Tahun 1955 Hingga Sekarang*. Brunei: Jabatan kehakiman Negara Jabatan Perdana Menteri.

Hasan Ayyob. (2006). *Sihir Dan Jin.* Malaysia: Perniagaan Jahabersa.

Hasan Bin 'Ahmad Hasan Hamam. (2008). The Story Of The Great Husband: Muhammad. Jakarta: Nakhlah Pustaka

Imam Muhammad Bin Yazeed Ibn Majah Al-Qazwini. (2007). *English Translation Of Sunan Ibn Majah*. Hafiz Abu Tahir Zubair 'Ali Za'ie (E.D). Nasiruddin Al-Khattab (Trans.).

Jaafar Salleh. (1995). *Wanita Pembina Generasi Baru*. Selangor Darul Ehsan: Melindi Publication.

Juliana@Liyana Yusrina Binti Haji Budin. (2004).*Penderaan Dalam Rumahtangga: Tumpuan Kepada Wanita Dan Kanak-Kanak.* Kertas Projek. Brunei Darussalam: Universiti Brunei Darussalam.

Kasmini Kassim. (1998). *Penderaan Emosi Kanak-Kanak: Trauma Yang Terselindung*. Malaysia: Pusat Teknologi Pendidikan.

Mat Saad Abd Rahman. (1999). *Undang-Undang Keluarga Islam, Aturan Perkahwinan, Suatu Pendekatan Berdasarkan Amalan Semasa.* Universiti Brunei Darussalam: Pusat Teknologi Pendidikan.

Mohammad Abd Rahman. (2011). *Islam Di Brunei Darussalam Zaman British (1774-1984).* Brunei: Dewan Bahasa Dan Pustaka.

Mohamad Som Bin Sujimon & Abdul Basir Bin Mohamad. (2006). *Fikah Kekeluargaan*. Universiti Islam Antarabangsa Malaysia: Pusat Penyelidikan.

Mohd Hasnawi. (1997). *Motivasi Ketenteraman Dan Kebahagiaan Keluarga, Kecemerlangan Suami Isteri Membina Istana Bahagia*. Kuala Lumpur: Jasmin Enterprise.

Muhammad Abdul Halim Hamid. (1996). *Bagaimana Membahagiakan Suami*. Kuala Lumpur: Pustaka Syuhada.

“_____________”. (1996). *Bagaimana Membahagiakan Isteri*. Kuala Lumpur: Pustaka Syuhada.

Muhammad As-Sayyid Sabiq. (2009). *Fiqh Sunnah Jilid 4*. Kuala Lumpur: Ar-Risalah Product Sdn Bhd

“_____________”. (2010). *Fiqih Sunnah 3*. Jakarta: Pena Pundi Aksara.

Muhammad Az-Zuhaili. (2009). *Al-Mu’tamad Fiqah Imam Syafi’i Jilid 4*. Selangor: Berlian Publications Sdn Bhd.

Muhamad Idris Abdulrauf Al-Marbawi (1991). *Kamus Arab-Melayu*. Malaysia: Pusat Islam.

Mustafa al-Khin & Mustafa Al-Bugha 'Ali Al-Sharbaji. (2011). *Manhaj Fiqh Al-Shafi'i*. Malaysia: Mashi Publication Sdn. Bhd. Selangor.

Mustaffa Haji Daud. (1991). *Perkahwinan Menurut Islam*. Kuala Lumpur: Utusan Publication & Distributor Sdn Bhd.

"_____________". (2009). *Kitab Fikah Mazhab Syafi'i.* Kuala Lumpur: Pustaka Salam Sdn Bhd.

"_____________". (2011). *Manhaj Fiqh Al-Shafi'i*. Malaysia: Mashi Publication Sdn. Bhd. Selangor. Jilid IV.

Norhayati Binti Haji Ibrahim. (2002). *Perceraian Dalam Hukum Syarak Dan Perbandingannya Dengan Undang-Undang Keluarga Islam.* Kertas Projek. Brunei Darussalam: Universiti Brunei Darussalam.

Pengiran Haji Mohammad Tashim Bin Pengiran Haji Hassan. (2011). *Mahkamah-Mahkamah Syariah Penubuhan, Bidang Kuasa Dan Pentadbiran*. Brunei Darussalam: Perpustakaan Dewan Bahasa Dan Pustaka

Rahimah @ Hashimah Binti Haji Alli. (2002). *Perceraian Kes Kajian Di Daerah Temburong*. Latihan Ilmiah. Brunei: Universiti Brunei Darussalam.

Rogayah Abdullah. (2008). *Penderaan Wanita Di Negara Brunei Darussalam: Kes Kajian Di Negara Brunei Darussalam*. Brunei: Dewan Bahasa Dan Pustaka

Rosnita Binti Haji Shamsuddin. (2002). *Hak Wanita Dan Kanak-Kanak Selepas Pembubaran Perkahwinan Di Dalam Hukum Syarak Dan Perundangan Islam.* Kertas Projek. Brunei: Universiti Brunei Darussalam.

Salami Dwi Wahyuni. (2010). *Konflik Keluarga Single Parent (Studi Deskriftif Kualitatif Tentang Konflik Dalam Rumahtangga Single Parent Di Desa Pabelan Kecamatan Kartasura Sukoharjo)*. Latihan ilmiah. Fakultas Ilmu Sosial Dan Ilmu Politik. Indonesia: Universitas Sebelas Maret Surakarta.

Sayuti Thalib. (1986). *Hukum Kekeluargaan Indonesia*. Jakarta: UI Press

Shadli Bin Sabarudin, Ahmad Hisham Bin Azizan & Mohd. Noor Bin Daud. (2002). *Membongkar Rahsia Pendidikan Islam*. Nor Arfan Zainal, Abdul Razak Abdul Kadir, Karhan Jait & Mohd Syahiran Abdul Latif (Ed). Brunei Darussalam: Kolej Universiti Perguruan Ugama Seri Begawan.

Sopian Muhammad. (2011). *Manajemen Cinta Sang Nabi*. Jakarta: Cakrawala Publishing.

Siti Norhazirah Binti Haji Ahmad. "Peranan Bahagian Khidmat Nasihat Keluarga". *Beriga: institusi keluarga.* Brunei: Dewan Bahasa Dan Pustaka. 2010.

Syaikh Kamil Muhammad Uwaidah. (1998). *Fiqih Wanita Edisi Lengkap*. Jakarta: Pustaka Al-Kautsar.

Syaikh Zainuddin Bin Abdul Aziz Al-Malbariy. (2009). *Fathul Mu'in Jilid 1, 2 Dan 3*. Johor Bahru: Perniagaan Jahabersa.

Zaini Yusnita Binti Mat Jusoh, Zanariah Dimon. (2014). *Undang-Undang Menangani Orang Ketiga Dalam Rumahtangga: Satu Sorotan Dalam Undang-Undang Jenayah Syariah Negeri Selangor Dan Undang-Undang Keluarga Sivil.* Selangor: Kolej Universiti Islam Antarabangsa Selangor (Kuis).

www.currency.me.uk/convert/aed/bnd. Live currency rates as of 2.8.2016. 04:48.

TEMUBUAL

Temubual Bersama Puan Noor Aida Binti Haji Timpus, Pegawai Perundangan Syarie Tingkat Khas, Unit Penyelidikan. Pada: 14hb Mac 2016.

Temubual Bersama Ustazah Masliza Binti Haji Mohamad. Pegawai Kanan Khidmat Nasihat Keluarga. Pada: 14hb April 2016.

Temubual Bersama Ustaz Pengiran Tajuddin Bin Pengiran Haji Ahmad. Pegawai Kanan Khidmat Nasihat Keluarga. Pada: 14hb Oktober 2017.

TITAH

Petikan Tittah Kebawah Duli Yang Maha Mulia Paduka Seri Baginda Sultan Haji Hassanal Bolkiah Mu'izzaddin Waddaulah Pada 15hb Julai 1996 Di Istana Nurul Iman.